

Vánoce a společnost.

Rituály posvátné a všední.

Rituály

Rituál (z lat. *ritualis* = obřadný) je způsob chování založený na pravidlech uchovávaných tradicí. Vyznačuje se vysokým symbolickým obsahem a transcendentním přesahem

Antropologický pohled na rituály:

- činnost neinstrumentální povahy,
- přesně stanovený postup, „posloupnost jednání, kterou si účastníci nevytvářejí na místě sami“ (R. A. Rappaport)
- opakuje se velmi často (rutinní charakter).
- významem je velmi blízký pojmům **obřad** nebo **ceremoniál**
- díky své opakovatelnosti slouží k upevnění společenské organizace (komunity, národa) – pomáhají člověku se orientovat, propojovat se s předchozími generacemi, potvrzovat své místo ve společnosti – stabilizační složka společnosti
- Rituál spojuje lidi v tom, co mají společné a co je přesahuje – vyvolává podobné pocity, navozuje společné intenzivní spoluprožívání, obsahuje duchovní prožitek (př. Bohoslužby)

Rituály

Psychologický pohled na rituály

- rituálem každé jednání člověka, které vykazuje **stereotypní opakování** a je **založené na předem daných pravidlech** V určité míře je takové chování obvyklé u každého jedince (například oblíbená ranní káva)
- V nadměrné míře však může být příznakem duševní poruchy (např. obsedantně kompulzivní)
- **x zvyk, stereotyp** – vzorec chování jednotlivce nebo členů společenství, zdůvodněný pouze tím, že se tak chovali vždycky (návyk, zlozvyk) – **automatická reakce** na určitý podnět – zjednodušují život, **šetří čas a zbytečná rozhodování** (zejm. staří lidí jsou na svých návycích závislí)

Rituály v sociologii

- Individuální nebo kolektivní chování, které je standardizováno
- Založeno na vnucených nebo tradičních pravidlech
- Vystupuje jako posvátný obyčej, obřad, ceremoniál
- Vzniká jako reakce lidí na situace rozhodování nebo strachu
- Pro svou identickou opakovatelnost funguje jako stabilizátor chování
- Nástrojem, pomocí kterého dané společenství udržuje a upevňuje své uspořádání a organizaci.
- Společným jmenovatelem je též víra, magické myšlení, duchovní přesah
- Psychologickou funkcí je stimulace, gradace náboženského cítění
- **Sociální funkcí** – významná integrační funkce (poprvé **Durkheim** – solidarita mechanická a organická nemá podobu racionálního kontraktu uzavřeného vědomě mezi členy společnosti, nýbrž podobu emotivního pouta, které je posilováno v průběhu kolektivních obřadů
- **Weber** – teorie panství: objektem **legitimizačních rituálů** je osoba charismatického vůdce
- Moderní společnost – světské rituály jsou stejně ortodoxní jako rituály náboženské (kdo kontroluje podobu a průběh rituálů, kontroluje společnost – **rituály politické moci**)
- **Goffmann** – rituály setkávání – vzájemné potvrzování nároků a pozic zúčastněných – v moderní společnosti dochází k přechodu od jednostranných „rituálů úcty“ k obousměrným rituálům vzájemného respektu.

Společenské zvyky a obyčeje

- jsou v určité společnosti nebo společenství **zavedené a více méně vyžadované vzorce jednání**, které však nemají žádné vážnější zdůvodnění, praktické, mravní ani náboženské (způsob pozdravu – podání ruky, políbení, objímání, dotek ramenem)
- Tím se zvyk **liší jak od rutinní dovednosti** (například jízda na kole), tak od společenského **mravu** i od náboženského nebo jiného **rituálu**.
- Mají značný význam pro společenskou **soudržnost**, protože si jimi lidé (mimovolně) dávají najevo, že patří do dané společnosti a že se na ně lze aspoň do jisté míry spolehnout.
- Lidové zvyky jsou významným předmětem **etnografie**

Rituály sociální

Rituály **nejsou účelově racionální** (nemají konkrétní záměr a racionální cíl), mohou však mít významné funkce:

- **integrační – aktualizují mýty** (příběhy, které vysvětlují jak jsme vznikli, proč tu jsme, interpretují události, kterými jsme prošli)
- **posílení sdílených hodnot**: např. rituály, které jsou považovány za součást kultury (svatební obřady, pohřby)
- pro svou schopnost jednotit společnost byly často **využívány a zneužívány i pro politické účely** (státní vyznamenání, průvody, oslavy významných výročí, adorace diktátorů).
- **upevnění sociálních norem** (vítání občánků, první školní den, promoce, nejlepší pracovníci, nejlepší obec, podnikatel roku, odpovědná firma 2013)
- **rituály přechodové** – plynulý posun jedince v životě od jedné životní fáze k druhé
- **rituály nebezpečí** – stmelují skupinu v případě vyhrocených situací
- **legitimizační rituály** – objektem je pověření vůdce, uvedení do funkce (např. v ČCE - ordinace faráře, tj. uvedení do služby církvi – viz např.:
<http://www.youtube.com/watch?v=0yJ2cla8vvg>)

TOP ODPOVĚDNÁ FIRMA 2013

CENA BYZNYSU
PRO SPOLEČNOST

 fórum

FIRMA VSTRÍCNÁ SENIORŮM 2013

Gratulujeme oceněným
odpovědným firmám!

Cena pro firmy, které realizují efektivní projekty zaměřené na vzájemně prospěšnou spolupráci mezi generacemi nebo systémové programy zacílené na podporu, rozvoj a využití potenciálu seniorů.

TOP Odpovědná firma je cena platformy Byznys pro společnost, která se dlouhodobě věnuje komplexnímu oceňování firem v klíčových oblastech společenské odpovědnosti a udržitelného podnikání.

Náboženské rituály

Rituály jako součást kultů a náboženství (**bohoslužba, poutí, svátosti, modlitba**)

Psychologickou funkcí je zde:

- Podpora a **posílení náboženského prožitku** (přesahu, propojení s tím co je silnější, posvátné, budící respekt)
- Protože rituál **je společenský**, účastníci se navzájem ujišťují, že patří k sobě a mohou se na sebe spolehnout (podávání rukou, kruh, společné písně, společné texty, motlidby).
- Rituál může vést až k **extázi**, k vytržení. To je podporováno **hudbou a zpěvem**, osvětlením (může jít i o otevřený oheň), užíváním **symbolů**, vonnými **kuřidly** apod.

Rituál večeře Páně

- Vychází z příběhu poslední noci Ježíše, kdy Ježíš stoloval se svými učedníky, poté je zrazen a ukřižován. Její ustanovení zní takto:

Pán Ježíš v tu noc, kdy byl zrazen, vzal chléb, vzdal díky, lámal jej a řekl: Vezměte, jezte. Toto jest mé tělo, které se za vás vydává, to čiňte na mou památku.

Stejně vzal po večeři i kalich a řekl: Tento kalich je nová smlouva, zpečetěná mou krví, to čiňte, kdykoli z něho budete pít, na mou památku.

Ve večeři Páně jedná Ježíš Kristus tak, že zve ke svému stolu a sám sebe daruje, na odpuštění hříchů.

Rituál večeře Páně

Slavení večeře Páně trojí základ:

- Spočívá v příchodu Ježíše Krista, v jeho **službě druhým až k smrti** a ve zkušenosti přítomnosti zmrtvýchvstalého Pána.
(tj. ujištění o odpuštění hříchů)
- Spočívá v příběhu Boha Otce s lidmi, v němž **Bůh osvobozuje hříšníky z bídy a viny, obrací se k nim s odpuštěním a láskou, daruje jim společenství a otevírá svým slovem budoucnost.**
(tj. chce s námi vstoupit do společenství, zviditelňování církve jako společenství)
- Spočívá v **přítomnosti Ducha svatého, který nám daruje víru** a vede ku **společenství s Ježíšem Kristem a spolu navzájem** a osvobozuje nás a zmocňuje ke svědectví a službě světu v následování Ježíše Krista.
(směřování k nové smlouvě – eschatologický rozměr)

VI_5804.M O

VI_5807.M O

Náboženské rituály

- Všechny rituály jsou **kolektivní záležitostí**. Všichni zúčastnění utvářejí posvátný rámec a naplňují podmínky daného rituálu. U náboženských rituálů nebo obřadů je **účast skupiny nejdůležitější složkou události a je nejdůležitějším prvkem ve spojení s posvátnými silami**.
- S rituálem (obřadem) se většinou pojí **gesta nebo slova** (popř. recitace pevně daných textů), doprovázení **tancem** (někdy i v určeném oděvu), (výjimečně se objevují i **oběti** - zvířecí, lidské, rituální sebevraždy).

Přechodové rituály

- Provázejí jednotlivce nebo celé skupiny lidí z jednoho společenského stadia do jiného
- Důležité pro **chod společnosti i pro duševní vývoj jednotlivce**
- **3 fáze: separace, mezi-fáze** (pomezí období, iniciace) **a integrace** (vstup do nové fáze života)
- Rituál pomáhá vytvářet **bezpečné prostředí pro mezifázi** (období bezbrannosti, zranitelnosti – člověk už/zatím nikam nepatří)

Přechodové rituály

Přehled hlavních přechodových rituálů (Arnold van Gennep):

1. **Narození a dětství** (- pojmenování dítěte, příp. individualizace a přijetí dítěte do komunity, vstup do školy)
2. **Iniciace** – společenská událost, kolektivní odlišení (křest, biřmování, konfirmace, obřízka, tetování – **nesmazatelná znamení vyjmutí z obecné společnosti** a přijmutí do společnosti mužů a žen, křesťanů, tajných společenství apod.) – v různém věku (fyziogická puberta x společenského dospívání).
Iniciace v bojovníka - z chlapce se stává muž (dříve nástup na vojenskou službu)
3. **Ukončovací rituály** - maturita, promoce (rituální ukončení času vzdělání)
4. **Zásnuby** (pomezí období) a **svatba** (přijetí do nového prostředí), **rozvod** (rozpojení)
5. **Pohřební rituály** - odlučovací a přijímací rituál (přijímání zemřelého do světa mrtvých).
Čas smutku = pomezí období.

Rituály v postmoderní době

- mnoho rituálů pokřiveno a neslaví se s plným vědomím.
- přechodové rituály dělají "dodatečně" a symbolicky například na konstelačních seminářích, v šamanských skupinách, někdy také na individuální objednávku (pohanské svatby)

Vánoce

- Původně **pohanské oslavy slunovratu**
- **Svátky Ježíšova narození** – dobrá zpráva o narození spasitele
- **Advent** (adventus = příchod) – začátek liturgického roku, příprava na Vánoce – teologicky dvojí očekávání (narození Ježíše Krista a jeho druhého příchodu na konci času) – od 5. – 6. století příprava na slavení Narození Páně.
- **Dnes ? Co znamenají vánoce pro současnou českou „ateistickou“ společnost?**

Rituály a neštěstí

- Rituál pomáhá zvládnout situace, které jsou mimořádné, jsou vychýlením z řádu, přesahují chápání, nedávají smysl – **formalizované chování ke zvládnutí situace, která se jinak zvládnutelná příliš není**

Funkce rituálu po neštěstích:

- **Porovnávací** (nutí nás postavit se vůči neštěstí čelem, přináší znovuprožití)
- **Společenskou** (zážitek uznání a solidarity – nejsme na to a v tom sami, společně to překonáme)
- **Mytologickou** – obnovení řádu, vytváří se příběh dané události, který se stává legendou, tedy součástí společné zkušenosti daného společenství

Rituál je symbolické konání, které slouží společnému nesení žalu, smíření, obnově důvěry, vzpomínce a připomínce, podpoře solidarity, poděkování.

„Šifrovací mřížka“ a rituály

- „Šifrovací mřížka“ je nástroj, který slouží k rychlému vyhodnocení krizové pomoci.
- Tak i rituály by měly zahrnovat následující dimenze a přispět k prožitku, že:
 - 1) Nejsme na to a v tom sami (existenciálně)
 - 2) Společně to zvládneme (zážitek solidarity)
 - 3) Každý z nás může pomoci druhému (ruší se situace „oběti“)
 - 4) Na příště se připravíme

(Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce – HZS 2010)

Literatura

- BAŠTECKÁ B.: *Obřady – rituály. Psychosociální krizová pomoc a spolupráce*. Učební text. ETF UK, Praha 2011 (on-line)
- GENNEP, A. Van, *Přechodové rituály*. Praha 2002
- DURKHEIM, Emile. *Elementární formy náboženského života: Systém totemismu v Austrálii*. Praha : Oikúmené, 2002.
- ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. Praha : Oikúmené, 1994.
- RAPPAPORT, Roy A. *Ritual and religion in the making of humanity*. Cambridge : Cambridge University Press, 1988.
- SOKOL, Jan. *Člověk a náboženství: Proměny vztahu člověka k posvátnému*. Praha : Portál, 2003.